

Konec zlého ducha

(aneb O Schrollech)

U domů 232 a 233 na broumovské Císařské silnici, dnes zvané Masarykova třída, z nichž ten první dříve patřil Josefu Edlerovi von Schroll, druhý jeho bratrovi Augustovi Schrollovi, vedl dříve úvoz, který byl později uzavřen plotem. Před vchodem do úvozu stál kamenný kříž zvaný Schrollův.

V tomto úvozu prý kdysi sídlil zlý duch a vyváděl strašné kousky. Někteří tvrdí, že ho viděli číhat na kolemjdoucí, jiní uhánět ve voze se zapřaženými ohnivými koňmi. Zahradník domu Augusta Schrolla se prý tohoto strašidelného zjevení tak lekl, že onemocněl a zemřel. Sami mniši z kláštera nebyli údajně schopni ducha zvládnout, až se to podařilo jednomu tovaryši, který se teprve nedávno přistěhoval do Broumova. Byly v tom však čáry a kouzla.

Tovaryš si vzal na pomoc ještě nějaké kumpány, kteří mu pomohli začarovat ducha do láhve. Tu potom strčili do koženého vaku, s nímž táhli do hostince Na Špici, kde se hojně občerstvovali. Vak mezitím uložili na verandě, ale všem přísně zakázali se ho dotýkat. Když se dost posilnili, šli s vakem dál až k oblíbenému výletnímu hostinci, zvanému Ráj, který už ležel mimo město. Teprve tam se polapeného a začarovaného ducha zbavili, nikdo neví jak. Od té doby však byl v úvozu klid.

Vysvětlivky

1 - Třída Masarykova (kdysi Císařská silnice) je hlavní silnicí (302) přivádějící život do města Broumova. Začíná na počátku Broumova za mostem přes Liščí potok (kdysi zvaný Voigtsbach), kde most odděluje od sebe město Broumov s přilehlou vsí Hejtmánkovice. Po mírném stoupání od mostu třída Masarykova končí zhruba po 600 metrech u Městského úřadu (po odbočení doprava dolů na ní navazuje Střelnická, nebo se přímým směrem dá pokračovat do centra na náměstí). Jelikož silnice plnila několik posledních století (a dodnes) plní funkci hlavní tepny do města, není se co divit, že po stranách silnice za poslední dvě století vyrůstaly domy významných a movitějších obyvatel města. Jak uvádí pověst, dva velké domy vedle silnice patřily bratrům Schrollovým. Pověst praví, že první patřil Josefu a druhý Augustu. První dům (na mapě označený číslicí 1), má dodnes č. p. 233 a místní jej znají jako sídlo městské Mateřské školky, tento patřil kdysi Josefu Schrollovi. Druhý dům (na mapě označený číslicí 2), má dodnes č. p. 232, a pokud se nepletu, tak zde mnoho let v minulém století bylo sídlo Lesní správy, tento dům patřil Augustu Schrollovi. Při pohledu z ptačí perspektivy mají oba domy podobnou velikost, akorát k domu č. 232 byl později dostavěn dozadu dvůr s dílnami (pro provoz a opravy vozů Lesní správy). Oba bratři tedy měli ve své době skoro stejně velké domy.

2 - Pověst praví, že u domů vedl úvoz. Neupřesňuje však, zda vedle jednoho, či vedle druhého domu, nebo mezi domy, či naproti na druhé straně cesty. Jelikož se postupem času komunikace pro povozy a povrch vozovek začal dělat právě na bývalých úvozech, tedy původně na polních či travnatých cestách pro vozy, které měly po stranách zvednuté břehy, můžeme jen při pohledu na mapu odhadnout, že šlo buď o cestu naproti oněch dvou domů, která tam je dodnes a směřuje kolem

Dětského domova směrem dolů, anebo mohlo jít naopak o cestu směřující nahoru od jednoho ze dvou domů, pak se nabízí na mapě dnešní ulice K Ráji, která vedla nahoru zhruba 2 km směrem na severozápad kolem vodojemu k oblasti zvané Ráj (břeh a les nad řekou Stěnavou, včetně mlýna a krčmy). Jelikož pověst vypráví o tom, že onoho zlého ducha se dokonce leknul i zahradník sloužící ve druhém domě u Augusta Schrolla, tedy v domě u cesty vedoucí vzhůru a dnes pojmenované K Ráji, tak se přikláním k logické volbě, že onen zlý duch strašil v úvozu právě na této cestě vedoucí vzhůru (na mapě vyznačená číslicí 3).

3 - Jak už jsem psal, velké domy na význačnějších místech ve městě si mohli před 100 - 200 lety dovolit jen lidé význační nebo movití. Řekněme si tedy něco o rodu Schrollově.

a/ Johann Benedict Schroll (1759 - 1831) - obchodník s plátnem.

b/ Benedict Schroll (1790 - 1876) - výrobce textilu.

c/ Josef Schroll, zvaný též Josef Edler von Schroll (uváděný v této pověsti) - se narodil 3. června 1821 v Hejtmánkovicích na okraji Broumova a zemřel 4. října 1891 v Liběšicích u Litoměřic a byl druhorozeným a mladším synem Benedikta Schrolla. August Schroll (uváděný v této pověsti) - byl prvorozeným synem Benedikta Schrolla a tedy starším bratrem Josefa, který se stal významným rakousko-uherským průmyslníkem. Bratři se vyučili u svého otce Benedikta Schrolla v Hejtmánkovicích. Společně v roce 1835 převzali po svém otci Benediktu Schrollovi textilní továrnu, a zatímco August řídil administrativní provoz továrny, Josef měl na starosti nákup a prodej zboží. Roku 1846 nechali otcovu továrnu zaregistrovat u soudu v Hradci Králové pod názvem Benedikt Schroll a synové. Na svých obchodních cestách mimo Broumovsko objevoval Josef novinky v textilní výrobě a chtěl je ve Schrollově textilní továrně zavádět, jenže narazil na odpor bratra Augusta, který se bál a nechtěl riskovat. Přesto se mu podařilo Augusta časem přesvědčit, aby roku 1856 založili

mechanickou tkalcovnu v dolní a okrajové části Broumova, v Olivětíně. Od roku 1860 se firma Schroll soustředila na bavlněnou výrobu. Dlouhé roky ve vzduchu visící rozdíly mezi bratry, se pak projeví ve válečných letech Rakousko-Pruských sporů, a roku 1865 se bratři rozdělili. Josef vedl dále společnost svého otce a dal jí název Benedict Schrolls Sohn. Jeho bratr August pak založil společnost August Schroll & Co. (August Schroll and company, tedy August Schroll a spol). Období Rakousko-Pruských válek a potřeba látek přivedla Josefa k myšlence postavit další továrnu na textilní výrobu, tentokrát přímo v Broumově, kde se mu podařilo továrnu postavit s přestávkami v letech 1860 - 1870 (dnešní Veba). Roku 1873 byly výrobky z jeho broumovské textilky oceněny na Světové výstavě a Josef Schroll byl povýšen do šlechtického stavu (proto ten přídomek ve jménu Edler von Schroll). Tehdy rozdělil svůj život ve dvě. Pracovní život trávil v Broumově, kde inicioval stavbu železnice z Hejtmánkovic do Broumova a v letech 1876 - 1877 postavil v Broumově další továrnu. V Olivětíně přistavěl bělírnu tkanin a v Benešově, který leží nad Olivětínem, založil parní cihelnu. Mezitím však roku 1871 zakoupil zámek v Liběšicích u Litoměřic a od knížete Lobkovic zakoupil ve středních Čechách několik dalších panství. Od roku 1873 zámek v Liběšicích přestavoval na rodinné sídlo. V roce 1885 pak Josefova firma Benedict Schrolls & Sohn zaměstnávala v Broumově a okolí na dva tisíce pracovníků, stala se třetí největším textilním výrobcem v Rakouském mocnářství a nechala si patentovat na 30 ochranných známek. Vzhledem k velikosti firmy a obřímú obchodnímu obratu přesunul svůj úřad Josef nakonec do Prahy, aby byl v centru obchodního dění. I když svůj život částečně přesunul do Prahy a do Liběšic, jako rodák z Broumova neustále rozvíjel Broumov a jeho okolí (tovární nemocnice, vývařovna a jídelna proti továrně, zaměstnanecké domy a byty poblíž továrny, zaměstnanecká knihovna, chudobinec poblíž Kostela sv. Ducha, přádelna bavlny v Meziměstí). Po jeho smrti textilní továrny v Broumově a okolí převzaly jeho dvě dcery - Johanna (provádala se za Eduarda Langera, právníka a poslance Českého zemského sněmu) a Eleonora (provdaná Krieschová).

4 - Jak jest uvedeno výše, vila č. 232, druhá ve směru při příjezdu do města (na mapě č. 2), patřila Augustu Schrollovi, který ji nechal postavit roku 1833. Rod Schrollů vlastnil vilu až do roku 1902, kdy ji zakoupila rodina Bittnerových, která ji vlastnila až do konce II. světové války, do roku 1945. Po válce však byla vila Bittnerovým zkonfiskována a stala se sídlem broumovského ředitelství Československých státních lesů, tedy státní firmy, která obhospodařovala znárodněné lesy na Broumovsku. Vila byla nakonec po roce 2000 prodána soukromému vlastníkovi.

5 - Jak jest uvedeno výše, vila č. 233, první ve směru při příjezdu do města (na mapě č. 1), patřila původně Benediktu Schrollovi (otec Josefa a Augusta), který ji nechal postavit roku 1840. Původně šlo o sklad a obchod s plátnem. Po jeho smrti dům převzal mladší syn Josef, protože jeho starší bratr August už vlastnil sousední dům č. 232. Jelikož Benedikt Schroll zemřel roku 1876, tak teprve po tomto roce můžeme říci, že oba domy vedle sebe vlastnili bratři Josef a August, tak jak praví pověst. Po druhé světové válce roku 1945 okresní správní komise rozhodla, že do budovy bude umístěno okresní muzeum (v té době byl ještě Broumov okresem). Ředitel muzea Oto Ronge zde po válce shromažďoval muzejní předměty po odsunutých Němcích. Muzeum zde sídlilo až do roku 1956, kdy bylo přesunuto, a z prázdné budovy byla zřízena městská školka, které zde sídlí dodnes (psáno roku 2022).

od roku 1833 vila Augusta Schrolla - dobová pohlednice z konce 19. století
"Pozdrav z Broumova, Císařská ulice č. 232"

6 - Tovaryš býval za dob rakouské monarchie učeň, který úspěšně splnil závěrečné, takzvané tovaryšské, zkoušky. Poté mohl tovaryš vykonávat svěřené práce už samostatně. Pokud byl tovaryš šikovný, časem mohl složit zkoušky mistrovské a stal se z něho mistr ve svém oboru. V každém řemesle, kam se chodilo do učení, tak cech daného oboru určoval, kolik má být v tom oboru tovaryšů. Dnes slovo tovaryš patří k těm zapomenutým a většina lidí si zvykla spíš na novodobé označení učeň.

7 - V pověsti je zmínka o dvou hostincích. Kde se nacházel v 19. století hostinec Na Špici, se mi zatím zjistit nepodařilo. Co se týče výletního hostince Ráj, ten dnes již také neexistuje, ale připomíná ho oblast nad řekou Stěnavou, na cestě z Broumova přes vodojem a přes vrch Spořilov a vrch Mlýnský, směrem na Meziměstí, kde dnes vede turistická červená trasa. Zhruba na polovině cesty mezi Broumovem a Meziměstím se nachází rozcestník a les, ve kterém kdysi býval vápencový lom, a které dodnes nese pojmenování Ráj. Předpokládám tedy, že se zde někde na této trase nacházel v 19. či 20. století výletní hostinec Ráj.

- 1 - turistický rozcestník Ráj
- 2 - území nazývané Ráj
- 3 - Mlýnský vrch
- 4 - vrch Spořilov
- 5 - starý vodojem
- 6 - Laudonova kaplička

č. 233 - vilu nechal roku 1840 postavit Benedikt Schroll, později ji zdědil syn Josef Schroll. Od roku 1956 mateřská škola dodnes (foto 2022).

č. 232 - vilu nechal postavit roku 1833 August Schroll. Po druhé světové válce byla vila znárodněna a od roku 1945 se z ní stalo ředitelství Československých státních lesů, pobočka Broumovsko. Od roku 2000 je vila v soukromém vlastnictví (foto 2022).

Milan Škoda (03. 02. 2022)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda & Wikipedie